

Kontrollált és nem kontrollált szótárak összekapcsolásának lehetőségei (az LCSH és a Delicious példáján keresztül)

A folkszonómia egy a közösségi taggelés, felhasználói osztályozás eredményeként létrejövő kontrollálatlan szótár a digitális információk rendszerezésére, kategorizálására (bővebben l. http://tmt.omikk.bme.hu/show_news.html?id=5120&issue_id=503 [A ref.]). A cikk úttörőnek mondható annyiban, hogy elsőként vet össze egy „kollaboratív taggelési rendszert”, a webes tartalmak indexelésére létrehozott *Delicioust* (<http://delicious.com/>) egy létező kontrollált szótárral, a washingtoni *Kongresszusi Könyvtár* tárgyszórendszerével (*Library of Congress Subject Headings = LCSH*). (Ez utóbbit alkalmazza újabban a *Google Book Search* is.) A végső cél annak vizsgálata, hogy miként lehetséges a folkszonómiák alapvető hiányosságainak – úgymint pontatlanságok, kétértelműségek, félreérthetőségek, az ezekből fakadó kaotikusság – kiküszöbölése azáltal, hogy egy szakemberek által felépített, ellenőrzött szótárhoz kapcsoljuk őket.

A szerzők három kérdésre keresik a választ:

1. Milyen mértékű átfedés van a két szótár között?
2. Miként oszlanak meg a folkszonómia tagjai az LCSH teljes hierarchikus struktúrájában?
3. Mennyiben valósítható meg a két rendszer összekapcsolása?

A cikk által részletesen ismertetett módszer segítségével a szerzők a Delicious rendszerében adott időpontban legfrissebben indexelt 4552 weboldalhoz tartozó, egynél többször előforduló, szám szerint 299 tag előfordulásait vizsgálják a 291 ezer besorolási tételt (értelemszerűen ugyanennyi főtárgyszót) tartalmazó LCSH-ben, pontosabban a Kongresszusi Könyvtár 1985–2005 között épített egységesített tárgyszólistájában (subject authority file). (A vizsgálatból az altárgyszavakat kizárták.) Az elemzés érdekében, kihasználva a tárgyszóként alkalmazott fogalmak közötti hierarchikus kapcsolatokat (l. általánosabb fogalom – speciálisabb fogalom) az LCSH deszkriptorait és

nemdeszkriptorait egy 28 136, elviekben egymástól független fogalomkörből, „fából” álló fastruktúrában ábrázolták, amelyek törzsei egy e célból létrehozott, „fiktív” gyökércsomópontban találkoznak. (Erre azért volt szükség, mert az LCSH-t eredetileg nem teaurusznak tervezték.)

A tagek használatára vonatkozó elemzések során a szerzők az összes (388) angol nyelvű felhasználói taget vették alapul, míg az összehasonlítás során a már említett 299 taget vizsgálták.

Kiderült, hogy a Delicious rendszerében található tagek használati gyakoriságára jellemző, hogy kisszámú taget használnak sokan, s a tagek jelentős részét csak alig néhányan. Vagyis egy koordináta-rendszerben, ahol y tengelyen a használati gyakoriság, x tengelyen pedig az egyes tagek felsorolása található, a gyakoriság egy inverz J formát mutat.

A vizsgálat fényt derített továbbá arra, hogy a használt tagek mintegy 11%-a többszavas kifejezés. Miután a rendszer nem engedi, hogy szóközt használjunk, a felhasználók három különböző módon jelenítették meg a több szóból álló kifejezéseket: szóközelhagyással (opensource), kötőjellel (web-services) és aláhúzás beiktatásával (rare_book).

24 olyan szót találtak, amely egyes számban és többes számban is jelen van a Deliciousban. 11 szópár esetén az egyes számú (pl. blog), ugyancsak 11 szópár esetén a többes számú alak (pl. movies) használata volt a jellemzőbb. 13 szó két eltérő nyelvtani formában is jelen van a szótárban (pl. podcast – podcasting), négy szó eltérő helyesírással jelenik meg, például: cataloging – cataloguing), egy rövidítés és egy betűszó is található a szótárban a feloldásával együtt: fr – french vagy france, illetve os – operatingsystem.

A két szótár közötti átfedések vizsgálatakor a „teljes szóegyezéseket” vették számba. Ilyen egyezésnek számít a „computer” kifejezésnek a „computer networks” szókapcsolatban való előfordulása, míglen a „network” szó nem mutat „teljes szóegyezést” többes számú alakjával, a „networks”-szel. Ennek az elvnek az alkalmazására azért volt szükség, hogy a hibás egyezéseket (pl. work-network) kiszűrjék, jóllehet nyilvánvaló, hogy ebből adódóan a ténylegesnél kevesebb előfordulást tudtak kimutatni.

Az eredmény: a tagek 60,9%-a (a 299-ből 182) mutat teljes szóegyezést az LCSH tárgyszavaival. Tíz olyan taget találtak, amely mindössze egyetlen tárgyszóval mutat egyezést, ilyenek például: „rss”–„RSS Feed”, „metadata”–„Metadata”. Egy olyan tag volt (a „language” szó), amely 2680 tárgyszóban szerepelt. Gyakori előfordulást mutatnak még a következő kifejezések: „people”, „game”, „art”, „literature”. Az esetek nagy többségében egyetlen tag sokszori előfordulásáról van szó. A teljes szóegyezést nem mutató kifejezések jelentős része, 45,1%-a műszaki jellegű (pl.: folksonomy, mysql). 35,4%-uk többszavas kifejezés. Ezek egy része az LCSH egyes tárgyszavaihoz igencsak közelálló terminus (pl.: rare_books–rare books), ennek ellenére – a „teljes szóegyezés” elve alapján – csak úgy nem vették őket számításba, mint a tartalmi szempontból ugyancsak egyezést mutató „blog”–„weblog” vagy „css”–„Cascading Style Sheets” szó párokat.

A következőkben megvizsgálták a 182 egyezést mutató tag megoszlását az LCSH hierarchikus fogalmi (fa)struktúrájában. 15 olyan taget találtak, amely mindössze két fában (fogalomkörben) található meg. A „literature” kifejezést ugyanakkor 160 fában találták meg, amely a szerzők szerint bizonyítja az egyes fák (fogalomkörök) egymástól való függetlenségének hipotézisét. A tagek többsége egyenként nagyjából 60 különböző fogalomkörbe tartozik.

A „literature” szó 1280 tárgyszóegyezést mutat, s egy-egy fában átlagosan nyolcszor fordul elő. Összehasonlításképpen: a „library” kifejezés 219 tárgyszóban található meg, és 45 fogalomkörben bukkanhatunk rá.

Ami a fentiekben feltett, a szótárak közötti átfedésre vonatkozó kérdést illeti, egyfelől látnunk kell, hogy az újonnan keletkező szakkifejezések némi késsedelemmel kerülnek be az LCSH-ba, míg – ahogy az várható – a folkszonómiákba gyorsan

beépülnek. A vizsgálat során kiderült, hogy a tagek 45%-a specifikus szakkifejezés, például egy szoftveralkalmazás vagy hardver neve. Ezek nagyrészt nem találhatóak meg az LCSH-ban, ezzel szemben a generikusabb kifejezések (úm. education, language) számos fogalomkörön belül előfordulnak ugyanott. További vizsgálatokat igényelnek a többszavas kifejezések és a különböző nyelvtani alakokban előforduló szavak előfordulásai.

A felhasználók tagjai 61%-ban vannak jelen adott formájukban az LCSH-ban, ugyanakkor további 10% „potenciális előfordulással” számolhatunk, ha megoldjuk a többszavas kifejezések és a toldalékkal ellátott szavak problémáját. A formai mellett a szemantikai zavar is kiküszöbölendő. Egy példa rá az „ajax” tag, amely a Delicious-ben az „Asynchronous JavaScript and XML” technológiára utal, míg a Kongresszusi Könyvtár szótárában a görög mitológiai hősre.

A második kérdés a következőképpen hangzott: Miként oszlanak meg a folkszonómia tagjai az LCSH teljes hierarchikus struktúrájában?

A számítógép által készített szóegyezési vizsgálatok eredményeinek kiértékelésekor a szerzők megállapították, hogy a megoszlás aszimmetrikus: a tagek 96%-a 67-nél kevesebb fogalomkörben (fában) fordul elő, míg a maradék 4% előfordulási mutatója 68 és 160 között mozog a fogalomkörök tekintetében. Kiküszöbölve ugyanakkor az egyes tárgyszavak többszori jelenlétét az LCSH rendszerében, jóval kevesebb tag-előfordulást regisztrálhatunk. A fenti példák esetén a „literature” és a „library” szavak előfordulása 1280-ról, illetve 219-ről 1067-re (17%-os csökkenés), illetve 127-re (42%-os csökkenés) redukálódik.

A tanulmány megállapította, hogy a fogalomkörönkénti megoszlás esetén a *Zipf-törvény* érvényesül, vagyis egy szó előfordulási gyakoriságának (f) és az előfordulások száma szerinti listán elfoglalt helyezésének (r) szorzata egy konstans értéket (K) eredményez, azaz $f \times r = K$. Ez más szóval azt jelenti, hogy az előfordulási gyakoriságok értékei eleinte meredeken zuhannak, majd – az alacsonyabb értékek esetén – kisebb mértékű csökkenést mutatnak. A Zipf-törvény segítségével leírható a fogalomkörök relevanciája a tageket illetően, vagyis a több előfordulást tartalmazó fogalomkörök relevanciája nagy valószínűséggel nagyobb (helyezésük az adott ranglistán előrébb található), mint a kevesebb előfordulást mutatóké, ugyanakkor számolni kell a fogalomkörök méreteivel (va-

gyis a bennük található csomópontok/tárgyszavak számával) is.

A harmadik kérdésre keresve a választ, azt a potenciált kell közelebbről szemügyre vennünk, amely a két rendszer összekapcsolásában rejlik. A jelenlegi felhasználói taggelésen alapuló rendszerek alkalmasak bár a webforrások bizonyos fokú rendszerezésére, hátrányuk, hogy a keresési lehetőségeik meglehetősen behatároltak. Nem kereshetünk egy időben több tagre, nem áll módunkban logikai operátorokat használni, és a találatok megjelenítésekor a sorrendet nem a relevancia, hanem a kronológiai szempont határozza meg. Megfontolandó volna tehát e szótárak kontrolláltabbá tétele az LCSH valamilyen módon történő integrálásával. Így például olyan esetekben, ahol több tag (szó) hoz releváns találatot, érdemes volna inkább a Kongresszusi Könyvtár tárgyszavait alkalmazni. Hosszabb távon megvalósítható volna a taggelési rendszerek hozzákapcsolása egyéb digitális információs rendszerekhez, így például az OPAC-okhoz. A Google Book Search, amelynek találati oldalai releváns bibliográfiai leírásokat is tartalmaznak, újabban az LCSH vonatkozó tárgyszavait is felhasználja – a találati oldalba integrálható – hivatkozások generálására. Hasonlóképpen, az LCSH „közvetítésével” a kollaboratív taggelési rendszerekben található webes forrásokat integrálni lehetne a könyvtárak OPAC-jaiba.

A két rendszer, a nem kontrollált és a kontrollált szótár összekapcsolásának pozitív hozadéka volna a két indexelési szemlélet: a felhasználóközpontú és a rendszerközpontú megközelítés termékeny egyesülése. Az összekapcsolást ugyanakkor több tényező is megnehezíti: az LCSH-ban meg nem található műszaki kifejezések gyakorisága a tagek között, továbbá a több szóból álló kifejezések, ragozott alakok, rövidítések, betűszavak, amelyek nem feleltethetők meg LCSH-tárgyszavaknak. Ezek a problémák megoldhatók a kifejezések normalizálásával: a ragozott szavak lemmatizálásával, a többszavas kifejezések előre definiált formában való rögzítésével egy adatbázison vagy szótáron belül.

A felhasználók által adott tárgyszavak, tagek sok esetben eléggé együgyűek ahhoz, hogy a visszakereshetőséget biztosítsák. A folkszonómiáknak az LCSH-hoz hasonló kontrollált szótárakhoz való kapcsolása nagymértékben javíthat ezen a helyzeten.

/YI, Kwan – CHAN, Lois Mai: Linking folksonomy to Library of Congress subject headings: an exploratory study. = Journal of Documentation, 65. köt. 6. sz. 2009. p. 872–900./

(Dancs Szabolcs)

Nagyszerű művészettörténeti honlapok

Az első művészettörténeti portált 1995-ben *Chris Witcombe* hozta létre, *Művészettörténeti Források a Weben* (Art History Resources on the Web: witcombe.sbc.edu/ARTHLinks.html) címmel. Méretének folyamatos növekedése a képzőművészet tanulmányozásához kapcsolódó weboldalak népszerűségét és változatosságát bizonyítja. Ezek közül néhányat önkéntesek hoznak létre, de többségüket múzeumok és felsőoktatási intézmények üzemeltetik. Tartalmuk különböző mélységű: az enciklopédikustól az egy művészt bemutatóig terjed.

A művészeti portálok általában inkább egy adott témával kapcsolatos információk felkutatására szolgálnak, mint speciális kérdések megválaszolására. Azok a legjobb honlapok, amelyek jó minőségű képeket, hiteles szövegeket szolgáltatnak, intuitív a kivitelezésük, valamint szórakoztató felfedezni őket, és megkönnyítik a művészet tanulmá-

nyozását. Konkrét képek lelőhelyének vagy hozzájuk kapcsolódó információk megtalálásához még mindig a Google nyújtja a legjobb segítséget, kivéve a szakértők számára.

Ebben a cikkben 24 nagyszerű, a művészet élvezetét és tanulmányozását szolgáló honlap kiemlése a cél, nem a teljes kínálatot átfogó elemzés. A legjobb portálok a művészettörténeti honlapok széleskörű listáját kínálják. Ilyen például *Witcombe* fent említett portálja, amely a honlapokat művészettörténeti periódusonként és földrajzi rendszeres szerint mutatja be; a *Michigani Egyetem Minden Művészeti és Művészettörténeti Linkek „Anyja”* c. honlapja (Mother of all Art and Art History Links Page: www.art-design.umich.edu/mother/); valamint az *Intute* képzőművészeti oldalai (Visual Arts pages of Intute: www.intute.ac.uk/artsandhumanities/visual/) az Egyesült Király-

ságból. A 24 művészeti honlapot a tartalmuk minősége, technikai és grafikus kivitelezésük alapján választotta ki a szerző, és a hagyományos művészettörténeti területek alapján rendszerezi. Valamennyi nyilvános és angol nyelvű, nem szerepelnek köztük egyes nagyobb, kutatóknak készült adatbázisok.

Általános témájú honlapok

A művészeti múzeumok által működtetett honlapok szolgáltatják a legjobb információforrásokat a képzőművészet területén. Ezek általában igényes kivitelezésűek, jó minőségű képeket, tudományos szövegeket és oktatási segédanyagokat tartalmaznak. A *Freer Galéria* (Freer Gallery: www.asia.si.edu) például rengeteg információt nyújt az ázsiai művészetről. A *Brit Nemzeti Könyvtár* teljes kéziratokat szolgáltat gyűjteményéből (The British Library: www.bl.uk/onlinegallery/virtualbooks/viewall/). Egy speciális lapozószoftver (Turning the pages) segítségével át lehet böngészni az olyan jelentős műveket, mint például *Leonardo* kéziratait és *VIII. Henrik* zsoldáros könyvét, az érdekesebb részeket pedig fel lehet nagyítani.

A világ legnagyobb múzeumának honlapján (*Metropolitan Museum of Art* = MET: www.metmuseum.org) rengeteg forrás érhető el, amelyek beleillenek a múzeum enciklopédikus gyűjtőkörébe, és megfelelnek színvonalának. A honlap *Online Források* része nagyszerű portálként működik, a képzőművészeti linkek a múzeum kuratóriumi részlegei szerint vannak csoportosítva. Több mint 100.000 műtárgy és dokumentum található a *Gyűjteményi Adatbázisban*. Az alapvető adatok mellett a tárgyak származási helyéről, kiállítási történetéről is találunk információkat, valamint tudományos hivatkozásokat is megadtak. A *Heilburnni Művészettörténeti Kronológia* (The Heilbrunn Timeline of Art History: www.metmuseum.org/toah) a művészettörténet időrendbeli, földrajzi és tematikus felfedezését teszi lehetővé a világ minden tájáról, amelyet a múzeum gyűjteményének darabjaival illusztrálnak. A *Felfedezés és Tanulás* (Explore and Learn) résznél a Hours of Jeanne d' Evreux miniatűr, illusztrált kéziratát lehet megtekinteni. A MET-nek van a lehető legjobb honlapja, amelyet egy múzeum szolgáltatni tud.

A sok ingyenes képadatbázis közül a *VADS Képkatalógus* (www.vads.ac.uk/collections/) és a *We-*

bes Művészeti Galéria (Web Gallery of Art: www.wga.hu) a leginkább lenyűgözők a tartalom, a képek minősége és a katalógusinformációk tekintetében. Utóbbi egy olyan, elsősorban diákoknak és tanároknak készült adatbázis, amelyben a 12. századtól a 19. század közepéig lehet az európai festményekről és szobrokról információkat keresni. Amíg a *Webes Művészeti Galéria* színvonalas reprodukciókat szolgáltat megbízható képaláírásokkal, a *VADS* az Egyesült Királyság különböző gyűjteményeinek képeit tartalmazza részletes katalógusrekordokkal.

A lefedettség tekintetében páratlan a *Flickr* (www.flickr.com) és a *Google Képek*; utóbbi minden képet tartalmaz, amelyet a Google valaha indexelt, és még pár tízmillió fotót a *Life* magazin archívumából (images.google.com/hosted/life). Kiváló portál a képkereséshez a *Digitális Képek Gyűjteményei Wiki* (digital-image-collections.wikispaces.com), melyet a *Wellesley College* hozott létre a gyűjtemények minőségi képeinek és katalógusinformációinak szabad és korrekt használata érdekében. Az oldal korszakonként, földrajzi területenként és közreadók szerint van rendszerezve, és múzeumi, könyvtári, illetve szabad felhasználású honlapokra (pl. *Flickr*, *Wikimedia Commons*) mutató linkeket egyaránt tartalmaz.

Beth Harris és *Steven Zucker* művészettörténészek hozták létre a *Technológiai Divatintézet „Okos Történelem”* c. honlapját (Smart History: smarthistory.org) a művészettörténeti kutató kurzusokhoz egyfajta multimédiás webtankönyvként. Az Oktatási Webby Díj 2009-es nyertese ez a hatékonyan és nagyszerűen kivitelezett honlap. A tartalom stílus és időrend szerint szervezett; szövegeket, képeket, hanganyagokat és videókat egyaránt tartalmaz. A nagy felbontású képeket a Flickrből lehet letölteni, Creative Commons licenc alatt.

Őskori művészet

Két őskori barlangban (Chauvet-pont-d'arc és Lascaux) kínál virtuális bemutatót a Francia Kulturális és Kommunikációs Minisztérium egyik régészeti honlapja (www.culture.gouv.fr/culture/arcnat/en/). Nem csak a tudományos kutatásokról lehet itt olvasni, de fel tudjuk fedezni a barlangokat is, amelyek amúgy zárva vannak a nagyközönség előtt, valamint megvizsgálhatjuk a falfestmények részleteit, és olvashatunk az őskori életről és művészetről is.

Ókori művészet

A Nova Online *Piramisok* honlapja (www.pbs.org/wgbh/nova/pyramid) átfogó bemutatást ad az ókori Egyiptomról, a piramisokról és az ásatásokról. A gízai emlékhelyek panorámáit bemutató videók, képek és alaprajzok Luxorból és Karnakból mind nagyszerű minőségűek, élővé varázsolják az ókori csodákat. A térképek, diagrammok és alaprajzok/keresztmetszetek hasznosak a komoly kutatáshoz.

Egy másik kiváló oldal Egyiptom tanulmányozásához az *Örök Egyiptom* honlap (www.eternalegypt.org), amelyet az IBM és az *Egyiptomi Kulturális és Természeti Örökség Dokumentációs Központ* együttműködésével hoztak létre. Fejlett technológiákat használtak az ókori egyiptomi kultúra interaktív élményként való bemutatásához. A kattintható térkép és kronológia felfedezése mellett a látogató múzeumonként, régészeti lelőhelyenként és témakörönként kereshet információkat építészet, mezőgazdaság és közlekedés témakörökben, vagy akár típusok szerint is: műtárgyak, személyek és helyek. A multimédiás anyagok között jó minőségű képek, az egyiptomi műemlékekről és régiségekről készült háromdimenziós rekonstrukciók, virtuális környezetek és panorámaképek egyaránt találhatóak.

A Google beépített a *Google Earth* programjába egy háromdimenziós réteget az ókori Rómáról (earth.google.com/rome), amely lehetővé teszi a látogatóknak, hogy elrepüljenek abba a Rómába, ahogyan az időszámításunk szerint 320-ban kinézett, végigvezeti őket a híres épületekben, mint például a Forum Romanum és a Kolosszeum, valamint betekintést nyújt a rómaiak életmódjába is. A program használatához le kell tölteni a Google Earth, az *Ancient Terrain*, az *Ancient Roman Landmarks* és az *Ancient Roman Buildings* szoftvereket.

Középkori művészet

A *Chartres: Notre-Dame székesegyház* honlap (images.library.pitt.edu/c/chartres/), amelyet a *Digitális Kutatókönyvtár* üzemeltet a *Pittsburgi Egyetemen*, a franciaországi Chartres város gótikus katedrálisáról nyújt képi dokumentumokból álló gyűjteményt. Ez több mint háromezer, nagy felbontású (3000 pixel) képet tartalmaz: kereshető és

böngészhető fotókat, térképeket és illusztrációkat. Ezenkívül interaktív ábrák is vezetnek a képekhez és a részletes katalógusrekordokhoz.

A *Középkori Illusztrált Kéziratok* (Medieval Illuminated Manuscripts: www.kb.nl/manuscripts) adatbázis a *Holland Királyi Könyvtár* és a *Meermannno-Westreenianum Múzeum* gyűjteményéből készült. Az alkalmi látogatók virtuális tárlatvezetésen vehetnek részt (a „Highlights” menüpont alatt), míg a komoly kutatók aprólékos részletességű katalógust használhatnak. Különösen hasznos az *Iconclass* kategóriái szerinti böngészés lehetősége.

Reneszánsz művészet

Az *Univerzális Leonardo* oldal (www.universalleonardo.org), amelyet *Martin Kemp* és *Marina Wallace* művészettörténészek felügyelnek, egy egyedülálló forrásgyűjteményt szolgáltat, amely *Leonardo da Vinci* minden tevékenységi területét lefedi. A festmények, kéziratok, rajzok, találmányok részletes leírásai és digitális képei mellett a honlap interaktív kronológiát is tartalmaz, amely a Leonardo művei közti tematikus összefüggéseket is mutatja. Ezenkívül interaktív játékokra és tevékenységekre is van lehetőség, képek láthatók a Leonardo festményeiről készült tudományos elemzésekről, valamint alapos cikkek és bibliográfiák, továbbá a kapcsolódó honlapok linkjei is megtalálhatók.

Barokk művészet

A *Nélkülözhetetlen Vermeer* (Essential Vermeer: www.essentialvermeer.com) az egyik legjobb nyilvános művészettörténeti webhely. *Jonathan Janson* festő hozta létre a honlapot, amely 3000 képből, 200 hangfelvételtől és 500 önálló weboldalból áll. A *Teljes Interaktív Vermeer Katalógus* nagy felbontású képeket és hozzájuk kapcsolódó, részletes katalógusrekordokat tartalmaz. A virtuális galériában a képeket méretarányosan lehet megtekinteni, amely egy újszerű és fontos megjelenítési mód az online galériáknál. Kiegészítésként részletes információkat lehet találni Vermeer életéről, festményeiről és technikájáról, emellett az interaktív térképeket és kronológiát tartalmazó honlap átfogó ismereteket ad a festő képeinek kulturális és művészeti kontextusáról is.

A 19. század művészete

A washingtoni *Kongresszusi Könyvtár* és a *William Blake Archivum* finanszírozásával létrejött www.blakearchive.org honlapon a közönség megtekintheti Blake illusztrált könyveinek, rajzainak, festményeinek, grafikáinak és kéziratának jó minőségű elektronikus reprodukcióit. A jelentősebb múzeumok és könyvtárak hozzájárulásának köszönhetően a képek és szövegek nagyszerű műszaki és tudományos színvonalon készültek. A fejlett technológia segítségével a katalógus, az adatbázis és a tudományos eszközök jó forrást kínálnak a kezdőknek és a haladóknak egyaránt. A *Rosetti Archivum* (www.rossettiarchive.org) egy másik projekt, amely hasonló módon egy művész vizuális és szöveges műveinek egységbe rendezését célozta meg.

20. századi és kortárs művészet

A *Virtuális Művészeti Adatbázis* (www.virtualart.at) úttörő a gyorsan kibontakozó digitális installáció művészetének dokumentálásában. A médiaművészek, kutatók és intézmények együttműködésének köszönhetően videodokumentációkat, technikai adatokat, felületeket, megjelenítőket és szakirodalmat mutat be. Az adatbázis hierarchikus teaurusz segítségével kereshető műalkotások, publikációk, személyek, események vagy intézmények neve/címe szerint.

2008 tavaszán indult a *Watzek Könyvtárban* (*Lewis and Clark College*) a *Kerámia Adatbázis* (*Access Ceramics: accessceramics.org*), a kortárs kerámiákról készült képek növekvő gyűjteménye. Az egyszerű és elegáns kivitel, a világos elrendezés az egyik legkönnyebben használható forrássá teszi. Böngészhető legördülő menük segítségével, különböző szempontok szerint: művész, bevonat/felület, anyag, tárgytypus, technika és hőmérséklet. A képek és a kiváló katalógusinformációk a honlapon és a Flickren keresztül is hozzáférhetők.

Ázsiai művészet

Egy meggyőződéses Hiroshige-rajongó tette közzé az *Ando Hiroshige Fametszetei* (www.hiroshige.org.uk) honlapot, amely elsősorban a képek tematikus rendezettsége szempontjából érdekes. Szintén hasznosak a HTML-ben elérhető digitalizált könyvek a művésztől. A honlapon található szöveg minimális.

A *Nemzetközi Dunhuang Projekt* (idp.bl.uk) valóban nemzetközi jelentőségű. A képek, műtárgyak, textíliák, régi fotók és térképek adatbázisa az Egyesült Királyságból, Kínából, Franciaországból, Németországból, Japánból, Oroszországból és más országokból is gyarapszik. A honlap a Dunhangból (a nyugat-kínai Góbi sivatag szélén található oázisvárosból) és egyéb, a Selyemút mentén előforduló régészeti lelőhelyekről származó tárgyokról készült. Nagy felbontású képekhez és átfogó katalógus- és kontextuális információkhoz nyújt hozzáférési lehetőséget. A részletes megőrzési és technikai információk mellett értékes anyagokat kínál a Selyemút tanításához és tanulmányozásához is.

Iszlám művészet

A *Határok Nélküli Múzeum* által, egy európai uniós projekt keretében indított, *Az Iszlám Művészetének Felfedezése* portál (www.discoverislamicart.org) képzőművészeti és építészeti képeket, illetve dokumentumokat szolgáltat a mediterrán régióból. Az adatbázis fejlett keresési funkciókkal rendelkezik; műtárgyakat, műemlékeket és történelmi emlékhelyeket mutat be Portugáliából, Spanyolországból, Olaszországból, Marokkóból, Tunéziából, Algériából, Egyiptomból, Jordániából, Palesztinából, Szíriából, Törökországból, Németországból, Svédországból és az Egyesült Királyságból. A tárgyak közül néhány kevésbé ismert vagy korábban egyáltalán nem tanulmányozták őket. Találhatók itt még hasznos anyagok tanároknak, valamint egy áttekintés a mediterráneum iszlám művészetéről.

A *Szaúdi Aramco Világ* (*Saudi Aramco World*) honlapot azért hozták létre, hogy bővítsék az ismereteket az arab és a muszlim világ kultúrájáról, történelméről és földrajzáról. Virtuális kirándulásokat tehetünk az Alhambrában (saudiaramcoworld.com/issue/200604/alhambra), és a törökországi Szulejmán Mecsetben (saudiaramcoworld.com/issue/200605/suleymaniye). A 360 fokos panorámaképekből álló virtuális túrák során körbenézhetünk, ráközelíthetünk egyes részletekre, majd továbbléphetünk egyik másik helyre.

Amerika művészete

A *Reed College*-ban fejlesztett, *Uxmal, Kabah, Sayil, and Labná Maja Városok Építésze, Rekonstruálása és Képi Dokumentálása* (*academic.reed.edu/uxmal/*) honlap célja, hogy érdeklődést

keltsen a híres maja emlékhelyek iránt, jó minőségű, részletes képek segítségével. Az építmények és szobrok képei mellett 19. és 20. századi rajzok, nyomatok és fényképek is találhatóak, amelyeken össze lehet hasonlítani az épületeket felújítás előtt és után. A vizuális dokumentumokat hasznos szövegek egészítik ki a kulturális kontextusról.

Építészet

Az *Artifice Inc.* egy háromdimenziós modellező szoftvert készítő vállalkozás, amely az építészetre koncentrálna. A cég által létrehozott, lenyűgöző *Nagyszerű Épületek Gyűjtemény* (www.greatbuildings.com) mintegy ezer épületet mutat be fényképek, építészeti rajzok, integrált térképek és kronológiák, háromdimenziós épületmodellek, kommentárok, bibliográfiák és weblinkek segítségével. Az adatbázis kategóriák szerint kereshető, például: korstílus, épülettípus, időszak, éghajlati öv, ország, valamint épületek, építésszek és helyek szerinti indexek is vannak hozzá. A rekordokat összekötötték az *Architecture Week* magazinnal.

Az *Igazi Virtuális (Real Virtual)* honlapot eredetileg az egyetemi oktatás támogatására hozták létre a Columbia Egyetemen (www.learn.columbia.edu/)

ha), de bárki számára hasznos lehet, aki érdeklődik az építészet, a művészettörténet vagy a régészet iránt. A honlap virtuális panorámákat és interaktív alaprajzokat mutat a legfontosabb építészeti emlékekről az athéni Akropolisztól a pennsylvaniai Fallingwaterig. Egyik különösen hatásos érdekessége *Jacopo de Barbari* 1500-ban Velencéről készített térképének interaktív változata.

Fényképészet

A *George Eastman Ház* (a Fényképészet és Film Nemzetközi Múzeuma) és a *Nemzetközi Fényképészeti Központ* közös projektje keretében hozták létre a *Photomuse* (www.Photomuse.org) honlapot, amely online hozzáférési lehetőséget kínál a két intézmény gyűjteményéhez és a fotózás történelmével kapcsolatos forrásokhoz. A kereshető adatbázis mellett a „Kronológia” rész részletesen bemutatja a fényképészet történetét, valamint kereshivatkozásokat tartalmaz politikai és kulturális eseményekre.

/CHEN, Ching-Jung: *Great websites for art history. = Collection Building*, 28. köt. 4. sz. 2009. p. 155–158./

(Szalóki Gabriella)

Még nem alakult ki az európai e-könyvpiac

Miközben a tengerentúlon folyamatosan nőnek az elektronikus könyveladások, a kontinensünkön még nem beszélhetünk meghatározó e-könyvpiacról. Az igazi fordulópontot az idei karácsony jelentheti.

Az *Association of American Publishers (AAP)* nevű szervezet jelentése alapján csak tavaly 313 millió dolláros forgalmat hoztak az elektronikus könyvek, és a piac folyamatosan növekszik. Az idei esztendő végére ez az összeg megnégyszereződhet. Az AAP számításai szerint májusban a tengerentúlon 100 kiadványból 8,48 volt elektronikus, ami a 2009-es 2,89%-os értékhez képest komoly előrelépés. Csak az *Amazon* több mint 630 000 angol nyelvű művet kínál eladásra, míg a *Kindle* platformhoz jelenleg 1,8 millió e-könyv érhető el. A *The New York Times* tudósítói azt prognosztizálták, hogy tíz éven belül már csak az eladott alkotásoknak kevesebb, mint az egynegyede lesz nyomtatott mű.

Az európai szakmai szervezetek és kereskedők ilyen adatokról egyelőre csak álmodhatnak. Az ok egyszerű: az európai e-könyvpiac még nem alakult ki, a felhasználók is komótosabban reagálnak a fejleményekre. A *Libreka* német portálon idén márciusban csupán 26 000, többségében PDF formátumú könyvet lehetett letölteni. A többi EPUB formátumban jelentették meg, és digitális másolásvédelemmel vagy vízjellel látták el. A kereskedők azonban bizakodóak.

Ausztriában a *Thalia* a legnagyobb e-könyvplatform, amelynél összesen 57 000 német és angol nyelvű alkotás, valamint két könyvvasó vásárolható meg. Az érdeklődés még csekély, mivel egyelőre kevés a tartalom és a jelenleg kapható e-könyvvasók sem elég vonzóak az átlagemberek számára. A legtöbb készülékből számos funkció hiányzik, sok közülük nem alkalmas például az internetezésre. Az áttörést az iPad és más újabb modellek hozhatják el.

Rüdiger Wischenbart újságíró szerint azonban a legnagyobb probléma nem szakmai, hanem jogi. A kiadók ugyanis ahelyett, hogy felkészültek volna a korszakváltásra, inkább a Google-lel és a kalózzokkal foglalkoztak, mert tartottak a webes konszerntól és a szerzői jogsértésektől.

Az európai felhasználók egyébként kíváncsiak. *Pretzl* elmondta, hogy a megkérdezetteknek csak az egyharmada akar a következő három évben e-könyvvasót vásárolni. A helyzet azonban a következő néhány hónapban drasztikusan megváltozhat, hiszen a kiadók felismerték az új piacban rejlő üzleti lehetőségeket. Németországban két óriás, a *Random House* és a *Holtzbrinck* már szabályos e-könyvoffenzívát indított. A cégek egyúttal bejelentették, hogy egy közös terjesztési platformot is létrehozhatnak.

Magyarországon hasonló a helyzet, mint Ausztriában és Németországban. Számos elektronikus könyv és olvasókészülék kapható, igaz, az utóbbiak ára meglehetősen borsos. A felhasználók számára hasznos tájékoztató pont az e-konyv.lap.hu, a koobe.hu, az ekonyvcentrum.hu és az akonyv.hu.

/SG.hu Hírlevél, 2010. augusztus 6., <http://www.sg.hu/>

(SzP)